

Luka Omladič

Unescov novi humanizem in problem etike

Zunanje okoliščine, znotraj katerih UNESCO postavlja vprašanje o novem humanizmu, so posebne. Po eni strani morda še nikoli v zgodovini potreba po svetovni ali globalni upravi (global governance) ni bila tako velika in realna, kot je danes. Podnebne spremembe so najbolj izpostavljen, a ne edini primer tega, kar je okoljska znanost nedavno poimenovala planetarne omejitve in jih identificirala na devetih področjih – ko so na teh področjih presežene določene meje človekovega spreminjanja okolja, obstaja velika verjetnost, da bo bistveno prizadeta tudi človeška populacija. Očitno upravljanje oziroma preprečevanje, da bi preseгли te omejitve, ne more biti drugačno, kot na svetovni ravni. Toda po drugi strani je prav tako očitna velika blokada in nemoč svetovne organizacije ter njenih instrumentov, da bi dosegli realno učinkovito upravljanje.

Unescova »stava« v zadnjih dveh desetletjih je bila med drugim tudi v tem, da mogoče pot do učinkovite globalne uprave poteka prek formuliranja globalnih moralnih norm. Konec koncev sama svetovna organizacija temelji na univerzalni etični deklaraciji o človekovih pravicah. Tako je denimo l. 1997 UNESCO sprejel deklaracijo o trajnosti kot moralni normi, *Deklaracija o odgovornosti sedanjih generacij do prihodnjih generacij*, ali l. 2005 odmevno *Univerzalno deklaracijo o bioetiki in človekovih pravicah*. Nedavno je bil tudi sprožen, a kasneje odložen, proces oblikovanja etične deklaracije o podnebnih spremembah in morda tudi o biotski raznovrstnosti. A v zvezi s to etično dimenzijo Unescovega poslanstva, se zelo hitro pokaže neka zadrega, ki je po našem mnenju tudi v jedru problema o konceptualni zasnovi »novega humanizma«. Etiko, ki naj bi s svojo temeljnostjo prebila impasse politike, v deklarativno formo ni mogoče ustvariti drugače kot skozi politični proces. Unescova izkušnja kaže, da sta pri tem precej verjetna dva »nesrečna« izida: ali je normativni naboj etične deklaracije močno oslavljen, ali pa je enostavno ni mogoče oblikovati, kljub konsenzu, ali pa morda prav zaradi njega, da gre za resno moralno dilemo.

Valentín Kalan

Finančna kriza in kultiviranje politike

V besedilu generalne sekretarke UNESCO »Novi humanizem za 21. stoletje« so nagovorjene nekatere predpostavke novega humanizma, zlasti dve: a. človekovo dostojanstvo in b. kolektivna potreba in obvezanost za oblikovanje skupnega prostora človekovega bivanja v svetu. To pobudo lahko konkretiziramo na dveh fenomenih.

Prvi fenomen so protestna gibanja po svetu, ki so usmerjena ali proti političnim sistemom (arabski svet) ali proti finančni krizi (Španija, Grčija, itd., deloma ZDA in tudi pri nas). Ob tem, da se protestniki imenujejo tudi *indignados* (»ogorčeni«), se je treba izogniti navadi, da bi ogorčenje štel za odvečno čustveno reakcijo. Ne le družba, tudi politika je od nekdanj tudi zadeva čustvovanja, etične vrline in tudi socialna vrlina pravičnosti so postavljene v sistem čustev. Vrlino pravičnosti sodoloča več čustev: sočutje, ljubezen, zavist in tekmovanje, jeza in ogorčenje. Ogorčenje, grško *némesis*, je doživljanje prizadetosti zaradi nezaslužene nesreče in revščine ter zaradi krivičnega oz. neupravičenega bogatenja, je pa tudi čut za pravico. Zato je grška mitologija ogorčenje idealizirala kot boginjo Nemesis.

Drugi fenomen je stanje v mednarodni politiki. Ekonomska kriza, ki smo ji priča, je velik izziv ne le za politiko posameznih držav, temveč tudi za mednarodno in svetovno politiko. Rešljiva je samo s prizadevanjem za vzpostavitev bolj pravične svetovne ureditve in za trajen mir. Poleg osebnega in ekonomskega vidika ima pravičnost tudi mednarodno-pravno razsežnost: tedaj se srečujemo z vprašanjem policentričnega upravljanja zemlje. Pri tem je treba upoštevati, da pravičnost poleg določil enakosti, zakonitosti in vzajemnosti vključuje tudi dobro drugega, *allótrion agathón* - »tuje dobro« (Aristotel). To pomeni, da v vrlini pravičnosti nekdo dela stvari, ki so v interesu in v korist drugega, bodisi sočloveka, skupnosti ali države. Tako pravično politično delovanje postane zelo težko. Da bi bila taka politika možna, mora biti zasnovana na novi filozofiji kulture.

Luka Mancini

Gledati filozofijo (projekt philoguerrillo)

Prispevek se navezuje na projekt philoguerrillo, katerega cilj je preko vizualizacij na majicah in plakatih širiti filozofsko misel med splošno javnostjo. Gre jedrnatno razgrnitev magistrske naloge z naslovom *Vizualizacije filozofskih konceptov*, ki je teoretična podstat projektu in kjer sem raziskoval možnosti vizualizacije kot orodja za boljše podajanje, razumevanje, učenje in pomnjenje filozofskih vsebin. Na prvi pogled sta filozofija, kot čista ubesedena, abstraktna misel in vizualizacija, ki temelji na čutnih vidnih dražljajih, povsem mimobežni in nezdržljivi področji, vendar sem uspel najti njuno presečišče in presenetljivo veliko skupnih točk.

Vzgib za raziskovanje je bil očiten prepad med filozofijo in splošno javnostjo. Povejmo kar naravnost: tistim, ki besedičijo, „mlatijo prazno slamo“ ali „nalagajo“ v vsakdanji govorici ljudje pogosto rečemo naj že vendar nehajo „filozofirat“! V tej frazi se jasno kaže kako slabo splošna javnost razume filozofijo in kako nizko ceni njen prispevek k družbi. Filozofija očitno premalo stori za to, da bi se odprla navzven in predstavila svoje ideje, za človeka pogosto zelo koristne ugotovitve in vznemirljive teorije, na nazoren, bolj jase, razumljiv način. Z raziskavo sem raziskoval, v kolikšni meri bi lahko ta prepad prestostili z uporabo vizualizacij.

Tu je treba brž opozoriti, predvsem danes v času medijske poplave podob, ki nas bombardirajo z vseh strani, da cilj vizualizacij v filozofiji ni preko podob nuditi podžrko/podpirati lenobnosti duha ali nas usmerjati na bližnjico do namakanja v plitvinah instant filozofije, temveč preko podob in slik zgolj vzpostaviti dodaten kanal za učinkovitejšo poglobljeno razumevanje in doživljanje filozofskih idej. Naloga vizualizacij-nazornih podob ni zasvojiti ali pasivizirati ljudi, temveč jih spodbuditi k imaginativni interpretaciji, k učenju novih spoznanj, k poglobljanju svojih znanj ... Od gledalca vizualizacije filozofskih konceptov vsekakor zahtevajo aktivno in razmišljujočo držo, vendar mu zaradi svoje čutne narave omogočajo določene koncepte ne le razumeti, temveč tudi doživeti.

Jedro filozofskega dela naloge je predstavitev že obstoječih primerov uporab vizualizacije v filozofskih delih. Detektiral sem dvoje tipov vizualizacij. Prvi tip so z besedami izraženi primeri "slikovitega" jezika, kakršni so analogije, metafore, nazorni opisi ... Njihova značilnost je, čeprav gre za verbalno podane vsebine, da so slikovite in bralcem *prizigajo notranje podobe*. Zato jih imenujem „verbalizirane vizualizacije“. Drugi tip pa so prave vizualizacije oz. kakršenkoli drugi slikovni materiali, ki se morebiti nahajajo v filozofskih publikacijah. Slednje sem poiskal in statistično ovrednotil na reprezentativnem vzorcu 860 filozofskih naslovov. Iz predstavljenih primerov obeh tipov je razvidno ne le to, da je vizualizacija prisotna v filozofiji vse od njenih najzgodnejših začetkov, temveč tudi, da je v nekaterih primerih nenadomestljiva in koristna za lažje razumevanje in pomnjenje filozofskih konceptov. S tem je dokazana legitimnost njene uporabe na področju filozofije, čeprav le-ta, kot ugotavljam, še zdaleč ni uresničila vseh svojih potencialov.

Slovenska nacionalna komisija za UNESCO
Slovenian National Commission for UNESCO

SφD

cankarjev dom

philoguerrillo

Organizatorji:

Slovenska nacionalna komisija za UNESCO

Slovensko filozofsko društvo

Cankarjev dom

Oblikovanje podobe dogodka: Luka Mancini, Lukatarina

Risbe: Stellungen des Gorillas Mpungu, altes Aquarium, Berlin. Gustav Mützel. Slika je v javni lasti.

Fotografija na prvi strani: Vera Kratochvil

Tisk: R-tisk

Naklada zloženke: 350

www.unesco.si

novi humanizem: vizija ali iluzija?

Tema, ki jo letos obravnavamo, je povezana z notranjimi iskanji v Unescu, organizaciji, ki je tudi razglasila dan filozofije. Kot je že dobro znano, ga obeležujemo vsako leto na tretji četrtek v novembru. Kot ena izmed najvidnejših agencij v sistemu Združenih narodov, je Unesco pomembni globalni dejavnik na področjih izobraževanja, znanosti in kulture. Že ustanovna listina, ki je bila podpisana 16. novembra 1945 s svojimi poudarki, utemeljuje potrebo po univerzalni in univerzalistični vodilni ideji. V času odkar Unesco obstaja so se poudarki vodilne ideje spreminjali. Generalna direktorica Unesca, gospa Irina Bokova, se je očitno zavedla, da načeluje organizaciji v času, ko je na procese globalizma treba še posebej na področjih Unescovih dejavnosti, treba najti nove odgovore. Zato je razglasila »novi humanizem za 21. stoletje«:

Slika:Karl Marx, 1875

»Kar so humanisti vseh dob in dežel izpostavili za mesta in države, moramo zdaj doseči po vsem svetu. Graditi moramo trajno univerzalno človeško skupnost, črpati iz temeljnih vrednot človeštva, in predvsem iz virov uma. To so vložki tega novega humanizma, kjer mora UNESCO igrati vodilno vlogo.«

Irina Bokova: A New Humanism for the 21st Century, Pariz: Unesco 2010, str. 4.

Slika:Karl Marx, 1875

Ali je vizija gospe Bokove povsem nesporna, ali se je zmožna uresničiti v svoji univerzalni težnji? V filozofiji, ki je v 15. stoletju bila soudeležena pri oblikovanju izhodiščne ideje humanizma, in ki jo je v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja zaposlilo razpravljanje o koncu človeka in o »antihumanizmu«, na to vprašanje ni mogoče odgovoriti s preprostim »da« ali »ne«:

Slika:Karl Marx, 1875

»Polje postkolonialnih študij je od samega začetka bilo mesto za razpravo o humanizmu. Kjerkoli kdo hoče označiti točko vznika tega polja, neizogibno naleti na problem, ali raje problematiko: konec humanizma. Šlo je za dolgotrajni spor o tem, ali je konec humanizma priložnost za post-humanistično teoretiziranje na eni strani ali konec humanizma zaznamuje dogodek, ki ga kaže obžalovali in se mu celo upirati na drugi strani«.

Anthony C. Alessandrini: The Humanism Effect: Fanon, Foucault, and Ethics without Subjects, Foucault Studies, št. 7, str. 64 – 80, september 2009, str. 64

Je mar torej po »koncu humanizma« mogoča nova vizija, ki je spet humanizem?

Slika:Karl Marx, 1875

Dijaka gimnazije Rudolfa Maistra Kamnik

Anže Babnik

Humanizem dandanes sicer ni popolna iluzija, je pa zelo malo možnosti, da se uresniči. Zakaj? V preteklosti je humanizem namesto boga v ospredje postavil človeka: »Človek je merilo.« A današnji bog je močnejši od vseh antičnih bogov, močnejši tudi od vseмогоčnega abrahamovskega Boga, pravzaprav je močnejši od vseh znanih bogov. Heraklit je nekoč dejal: »Boj je oče, je vsemu kralj: ene izkaže za bogove, druge za ljudi,iz enih naredi sužnje iz drugih svobodne.« Kakor Heraklitov boj določa vse, tudi bogove, tako danes denar v družbeni ureditvi, ki jo imenujemo kapitalizem, določa vse in iz vseh naredi sužnje. Pokazal bom, da to ustreza naravi človek in je zato novi humanizem komaj verjeten.

Polona Komatar

Friedrich Nietzsche je razmišljal o človeku in o tem, kako se mi spoznavajoči še vedno ne poznamo, pa čeprav že tisočletja znašamo vednost o svetu in sebi v panje znanja, enako marljivi smo kakor čebele, ki nosijo nektar v svoje panje. Kot kaže, nam vedno nekaj uide, Nietzsche trdi, da zato, ker nimamo razumevanja za življenje. Če bi ga razumeli, bi lahko kot svobodni duhovi pripravljali teren za nadčloveka. Razumeti življenje: ali je to sploh mogoče? Ali si ni Nietzsche zadal previsok cilj, se sprašujem.

Slika:Karl Marx, 1875

Študent filozofije na filozoski faluteti v Ljubljani

Miha Mortimer Kordiš Možnosti novega humanizma

Da je humanistika v krizi, postaja že aksiom. Strukturni vzroki za to so pogosto spregledani in slepo netematizirani, iz prav istega ideološkega razloga, ki je njeno beganje ter iskanje svojega mesta pod soncem šele omogočil. Plamenica civilizacije, bojda za vse večne čase v varstvu humanistike, je akademska ustreznica ideološki legitimaciji klasične buržoazije. S kvalitativnimi spremembami produkcije v kapitalističnem centru pa je na mesto poznavanja 'klasikov' stopilo finančno rokohitrstvo, humanistični sen pa temu ustrezno prešel v nočno moro.

Odgovorov na miniranje fundamenta slonokoščenega stolpa je več; toda samo eden izmed njih je zmožen odpreti oči, končati moraste sanje in dosledno ohraniti ter izpeljati postavke humanizma, prevzeti štafeto civilizacije.

Mitja Godnjavec Humanizem nasproti novemu humanizmu

Je novi humanizem zgolj posnetek ideje nečesa, prazen pojem brez vsebine? Ali dodatek “novi” k humanizmu sploh kaj doda? Kar koli doda? Spremeni dodatek “novi” pomen humanizma? Ga izboljša, naredi bolj natančnega, ga spremeni oziroma kakor koli loči od “starega” humanizma? Od humanizma brez dodatka “novi” ali “stari” humanizem? Novi humanizem se na vse pretege trudi izogniti se samoutemeljitvi, nikakor nam ne izda kaj pravzaprav je, v čem se razlikuje od samo humanizma, v čem je boljši na tak ali drugačen način superioren nasproti zgolj-humanizmu. Ne gre pri pripenjanju predpone “novi” pravzaprav za skepticizem in relativizacijo humanizma? Z veseljem bi predlagal, da se lotimo analize novega humanizma, toda analize česa naj se lotimo, če nimamo niti približne predstave kaj novi humanizem sploh je?

Novi humanizem kot trdni temelji teizma ali ateizma ali agnosticizma. Dasiravno so humanizmu pogostokrat očitali ateizem, ta očitek pove več o kritikih, ki humanizmu očitajo brezbožnost kot pa o humanizmu kot takemu. Katera so že glavna gesla humanizma? Osebna odgovornost, bratstvo, človek v središču in tako dalje. Ateizem kot osnova humanizma? Nikjer ni omenjen, je pa res, da se da humanistična gesla interpretirati tudi na ta način, toda to je le ena od možnosti, ki nikakor ni edina. Zato za zagovarjanje teističnih pogledov ne potrebujemo novega humanizma; čisto dovolj je dobri stari humanizem, če se mu seveda ne pripisuje atributov, ki niso njegov nujni sestavni del. Seksualnost kot dramilo iz spanca in pot k novemu humanizmu. Vsekakor privlačen naslov, ampak kaj imata skupnega seksualnost in novi humanizem? Spomnimo se, humanizem postavlja človeka na prvo mesto, mu nalaga osebno odgovornost, ga postavi v središče ter na redi za odgovornega za svoje življenje; kaj ni že vse to dramilo iz spanca? Da se človek ne prepusti upravljanju temveč da sam prevzame svojo usodo v svoje roke? Potrebujemo za to novo postavljanje človeka v središče, če pa je človek že tako ali tako v središču? Potrebuje človek novo odgovornost zase, če pa je že odgovoren zase? In kaj ima pravzaprav pri vsem skupaj seksualnost?

Slika:Karl Marx, 1875

Novi humanizem kot odgovor na razduhovljeni humanizem je ponovno naslov, ki veliko obljublja in bolj malo pove, če seveda zanemarimo, da pove ogromno o nerazumevanju starega, klasičnega humanizma. Postavitev človeka v center oziroma humanizem je le ena od možnosti, ki jih ima danes človek in ta možnost ne predvideva nujno niti duhovnosti niti razduhovljenosti. Torej za poduhovljenje ne potrebujemo novega humanizma, le staremu humanizmu ne smemo pripisati lastnosti, ki niso njegov nujni sestavni del.

Slika:Karl Marx, 1875

Tomaž Grušovnik Devet plus ena teza novega humanizma

- Vizija novega humanizma ne potrebuje novega pojmovnega aparata, temveč vrnitev k stari ideji *studia humanitatis*, ki označuje gorečnost za človeštvo.
  - Človeštvo že od antike naprej zaznamuje *mišljenje*, zato je vprašanje nanovo oživljenega humanizma v prvi vrsti to, kako trkati (kar je eden od prapomenov besede *studium*) na vrata modrosti.
  - V tej točki se ideja humanizma sklada z idejo filo-zofije same, ki je v svoji ljubezni do modrosti predvsem zvestoba mišljenju.
  - Vprašanje novega humanizma se tako izteka v vprašanje zvestobe mišljenju v okviru sodobnega bivanja.
  - Toda kako izkazati zvestobo? Tako, da nismo pozabljivi, malomarni, površni in nepozorni.
  - Zvestoba mišljenju se zato izteka v zvestobo doslednosti razmisleka.
  - Naloga humanizma ni streženje gotove vednosti (kar je značilnost dogmatizma), saj si kot filozofija nikoli ne sme predstavljati, da modrost že dokončno poseduje.
  - Filozofija tako ne sme postati ponudnica znanja v smislu poljudnega žurnalizma in si domišljati, da ve vse, predvsem pa več kot drugi, ter da zato zmore poenostavljeno posredovati izgotovljeno resnico.
  - Njena naloga je, nasprotno, spodbujanje k razmisleku in prepriševanje vseh tistih korakov, ki jih nepozorno preskočimo. Vloga filozofije je odkrivanje preprog življenja, pod katere so pometene ostre stvari, ki nas zbadajo, ko jih prečimo. Zato filozofija dviga prah. +
- Zanjo je potreben pogum.

Slika:Karl Marx, 1875

Andrina Komel Humanizem po humanizmu

Ali je humanizem zgolj moderni mit, antropodiceja, ki dokazuje, da je človek »gospodar in lastnik narave«, sam ustvarja svet, v katerem živi in je tako sam po sebi najvišja vrednota? Kaj sploh tvori pogoje humanosti?

Stari humanizem izhaja iz vrojenega bistva človeka, da je vsak človek rojen enak in ima zato enake pravice. Človeško življenje je samo po sebi nedotakljivo, »sveto«. Toda izkazalo se je, da v trenutku, ko človek izgubi svoj prostor v svetu, ko ne pripada politični skupnosti, izgubi tudi svoje človeške pravice; da človek torej, ki ni nič drugega kot samo še človek, neha biti človek; da v tem golem življenju svet ne prepozna nič človeškega. Bližina te golote je neznosna; izpostavlja neenakost in podžiga neenako obravnavanje človeških bitij in utrjuje hierarhijo človeškega.

Če človek sam po sebi ni nič človeškega, potem izhaja njegova humanost iz pripadanja človeški skupnosti, iz medčloveškega sveta, »v katerem vsi živimo«, torej si ljudje v neki skupnosti med seboj zagotavljamo pogoje človeškosti in človeškega dostojanstva. S tem postane najbolj fundamentalna pravica pravica pripadati človeštvu, imeti prostor v svetu. Vendar ta pravica pripadati skupnemu svetu kot odprtemu prostoru med ljudmi, »pravica do pravic« ne more tekmovati z zahtevo po vključljivosti, z državnimi in internacionalnimi interesi; to pripadanje, participacija je mišljena kot osnova vključeno-sti, vendar jo spodbija ravno vključljivost kot glavna okvir organiziranosti skupnega življenja.

Problem vključenosti v politično organizirano človeško skupnost ni problem prostora, ampak prav njegove politične organizacije. Kot tudi problem zaščite »človekovih pravic« ni posledica odsotnosti širše organizacije, problem je ravno, da taka organizirana sila, ki lahko daje ali odreka zaščito, obstaja in – da je ta organizacija skupnega sveta v nasprotju z ljudmi, ki v njem živijo. Problem svobode, enakosti, solidarnosti in s tem dostojanstva človeka je torej, da bi bilo treba najprej osvoboditi svet kot »skupni prostor« in sicer okvirov države, ki je moderni okvir razumevanja političnega in javnega in se mu v tem državocentričnem internacionalizmu transnacionalno kaže kot neobstoječe. Niso migracije problem za obstoječe države, pač pa je tako razumevanje skupnosti problem za obstoječe migracije.

K nezmožnosti videti svet kot en vsem skupni prostor medsebojne povezanosti spada prav to reprezentiranje »svobodnega sveta« in njegove »humanistične tradicije« nasproti »tradicijam nesvobode in zatiranja človeka in žensk«, ki ne pusti povezati očitnega dejstva, da nastopa »liberalne tradicije zahoda« ne bi bilo brez suženjskega dela zaodrju, torej brez »tradicije nesvobode« in da je to ista tradicija, tradicija tega, ne drugega ali tretjega sveta. Ali sodobnejši primeri obsojanja režimov 3. sveta, ki prikrivajo, da je obstoj teh režimov del domače politike in v funkciji mobilizacije podpore domače javnosti za vojaško »osvobajanje« afganistanskih žensk, ki jih pred njihovimi moškimi rešuje naše požrtvovalno bombardiranje.

Mislim, da je prav ta humanitarni humanizem morda največja nevarnost za medčloveško solidarnost. Da se prav v svoji domnevni apolitičnosti, v tej svoji brezsvetni, nevtralni poziciji humanosti in humanizma v ničemer ne razlikuje od plačancev, mednarodnih vojsk za zaščito človeških življenj in njihovih vojn brez smrtnih žrtev, zgolj s »kolateralnimi«.

Možnost sodelovanja, solidarnosti je tako tudi možnost pohumanistične humanosti; kolikor »ta posredovanja in misije« niso naša posredovanja in misije in ti »neredi in ulice« niso naši »neredi in ulice«, potem je ves humanizem »najbolj aroganten mit, kar smo si ga izmislili v naši dolgi zgodovini«.

^[1] Tema, ki jo letos obravnavamo

^[2] Tema, ki jo letos obravnavamo